

Hrvoje Petrić

ISTRAŽIVAČKI ZADACI, METODE I TEHNIKE ISTRAŽIVANJA HISTORIJSKODEMOGRAFSKIH PROMJENA NA PODRUČJU KRIŽEVAČKE ŽUPANIJE I VARAŽDINSKOG GENERALATA U RANOME NOVOM VIJEKU

I. ISTRAŽIVAČKI ZADACI

1. Gradska naselja (usporedba srednjovjekovne baštine i ranog novovjekovlja)

Na području Križevačke županije i kasnijeg Varaždinskog generalata u kasnom srednjem vijeku postojalo je više gradskih naselja tipa trga, trgovišta ili privilegiranog grada. Istraživanjima njihovog nastanka, razvoja, zastoja i/ili nestanka dao bi se doprinos urbanoj historiji u njenom europskom kontekstu. Tu je bitno preispitati terminologiju, stvaranje centralnih funkcija (kroz crkvu, sajmove, neagrarne djelatnosti, utvrde - opne i jezgre gradova), kulturu i administraciju te socijalne sukobe i demografske tokove, u mjeri u kojoj je to moguće istražiti na temelju raspoloživih izvora. Koliko je pri ovome moguće, proučila bi se srednjovjekovna urbana društva.

Istraživanja ranonovovjekovne urbane historije na ovom prostoru mogu dati prilog poznavanju pograničnih ranonovovjekovnih urbanih društava. Tada su postojali gradovi, trgovišta te niz ruralnih naselja sa nekim urbanim elementima u kojim su živjela, uvjetno rečeno, *djelomično gradska* društva, a takvih je naselja bilo relativno mnogo. Tu bi se mogla obaviti brojna komparativna istraživanja čitavog niza procesa, naravno, u onoj mjeri koliko je to moguće u skladu sa sačuvanošću građe.

2. Seoska naselja (usporedba srednjovjekovne baštine i ranog novovjekovlja)

Još je uvijek neistražena i neiskorištena relativno bogata građa za srednjovjekovnu topografiju i toponimiju kraja između rijeka Save i Drave te njene pritoke. Najveći se dio građe čuva u Hrvatskom državnom arhivu, Nadbiskupskom i Kaptolskom arhivu te Arhivu HAZU u Zagrebu, u Pokrajinskom arhivu u Mariboru, raznim

ljubljskim arhivskim zbirka, Mađarskom državnom arhivu u Budimpešti, austrijskim arhivima itd. Iscrpnom analizom ove građe (korištenjem terenskih istraživanja uz kartiranje - raspitivanjem o današnjem nazivlju sistemskim radom - od sela do sela, od polja do polja itd.) te uz komparaciju sa ranonovovjekovnim sličnim izvorima (pogotovo kartografskim), moguće je doći do rekonstrukcije srednjovjekovne toponimije i topografije, što je vrlo važno za poznavanje prostornog okvira ovog područja.

3. Katolička crkvena infrastruktura i vjernici

Neobično bogata građa kanonskih vizitacija (više desetaka rukopisnih knjiga) i ostala dokumentacija iz zagrebačkog Nadbiskupskog i kaptolskog arhiva te Hrvatskog državnog arhiva te još nekih arhivskih zbirki, pruža podatke kojima je moguće obraditi razvoj katoličke crkvene infrastrukture i vjernika na prostoru Križevačke županije i Varaždinskog generalata u ranom novom vijeku. Potrebno je obraditi djelovanje svih crkvenih redova te svakodnevnog vjerskog života. U drugoj polovici 16. stoljeća javlja se protestantsko stanovništvo, istovremeno dolazi pravoslavno stanovništvo. Posebno je zanimljivo pratiti odnos katoličke i pravoslavne crkvene infrastrukture u 17. i 18. stoljeću, ali i dolazak židovskog stanovništva. Potrebno je proučiti kakva je bila uloga katoličke crkve na svakodnevni život. Pokušali bi se objasniti odnosi između različitih vjera i crkava na ovom prostoru u ranom novom vijeku, njihova *slika o drugome*, i sl.

Kod ovih istraživanja moguće je primjeniti komparativna istraživanja između urbanih i ruralnih društava, zapada i istoka te nizinskih i briježnih područja. To je etnokonfesionalna povijest ovog prostora u ranim novovjekovnim

sociokulturnim, socioekonomskim, etnolingvističkim i etnokonfesionalnim integracijskim i dezintegracijskim procesima u Hrvata, Srba, Mađara i drugih u habsburškim i osmanskim granicama.

Također bi bilo potrebno obraditi organizaciju vjerskih ustanova, izgradnju crkava i mrežu crkvenih institucija, ideologije, ispreplitanje gospodarskih i vjerskih interesa, trajanje ovih struktura i tko ih mijenja.

4. Župe Kalničkog arhiđakonata 1334.

Korištenjem popisa župa ovog arhiđakonata 1334. godine te analiziranjem ostale građe moguće je napraviti ne samo točniju ubikaciju župa nego i izvući čitav niz zaključaka o životu i prostornom rasporedu župa u 14. stoljeću i ranije. Problem je što se kod većine popisanih župa ne spominje mjesto gdje su se točno nalazile, već ga treba pronaći detaljnim kričkim istraživanjima čitavog prostora. Kalnički je arhiđakonata tada zauzimao prostor šire okolice Križevaca, od Rakovca na zapadu do Glogovnice na istoku, od Grebena na sjeveru do Sv. Lovre na jugu.

5. Župe Kalničkog arhiđakonata 1501.

Vrlo je zanimljiv popis župa, odnosno župnika iz 1501. godine koji zapravo nadopunjuje popis iz 1334. godine. Značaj ovog popisa za demografskohistorijska istraživanja je u tome da se unutar njega javljaju neki elementi koji bi se mogli povezati ako ne s demografskom onda barem s gospodarskom snagom pojedinih župa odnosno njihovih središta. Riječ je o različitom broju svećenika u župama, koji bi valjalo istražiti i usporediti s drugim demografskim pokazateljima. Prednost ovog popisa je ta što je za svaku župu navedeno mjesto njenog sjedišta čega nema u popisu župa iz 1334. godine.

6. Župe Kalničkog arhiđakonata 17.-19. st.

Na prostoru Kalničkog arhiđakonata je, za razliku od istočnih arhiđakonata Zagrebačke biskupije, bio prisutan veći kontinuitet župa. To donekle olakšava

snalaženje u topografskom rasporedu, ali i tu ima čitav niz nerazjašnjenih činjenica. Osim rekonstrukcije obnove treba pratiti proces osnivanja novih župa vezan uz demografsko jačanje i obnovu ovog prostora. Tu su neobično vrijedan izvor kanonske vizitacije koje mogu pružiti temeljne obavijesti o svakodnevnom životu, gospodarskom i socijalnom stanju te o nizu historijskodemografskih te praktičnovjerskih procesa.

7. Župe Čazmanskog arhiđakonata 1334.

Prema popisu župa ovog arhiđakonata 1334. godine uz detaljno proučavanje slične građe moguće je napraviti ne samo točniju ubikaciju župa, nego i izvući čitav niz zaključaka o životu i prostornom rasporedu župa u 14. stoljeću i ranije. Problem je što se kod većine popisanih župa ne spominje mjesto gdje su se točno nalazile već ga treba pronaći detaljnim kričkim topografskim i toponimskim istraživanjima čitavog prostora. Čazmanski je arhiđakonata 1334. godine, prije i kasnije, obuhvaćao moslavački prostor šire okolice Čazme od rijeke Lonje na jugu do riječice Ilove na istoku, do rijeke Česme na sjeveru, te Lupoglava i Ivanića na zapadu.

8. Župe Čazmanskog arhiđakonata 1501.

Za poznavanje prostora Čazmanskog arhiđakonata na prijelazu iz kasnog srednjeg u rani novi vijek važan je popis župnika iz 1501. godine koji zapravo nadopunjuje popis iz 1334. godine. Značaj ovog popisa za demografskohistorijska istraživanja je u tome da se unutar njega javljaju neki elementi koji bi se mogli povezati, ako ne s demografskom, onda barem s gospodarskom snagom pojedinih župa odnosno njihovih središta. Riječ je o različitom broju svećenika u župama, koji bi valjalo istražiti i usporediti s drugim demografskim pokazateljima. Prednost ovog popisa je ta što je za svaku župu navedeno mjesto njenog sjedišta čega nema u popisu župa iz 1334. godine. Glavni problem je što je veliki dio popisanih sjedišta župa nestao pa je za rekonstrukciju potrebno izvesti čitav niz topografskih i historijskotoponimskih istraživačkih predradnji.

9. Župe Čazmanskog arhidakonata 17.-19. st.

Čazmanski arhidakonat je za razliku od zapadnijih arhidakonata Zagrebačke biskupije imao izuzetno naglašen diskontinuitet postojanja župa. To donekle otežava snalaženje u topografskom rasporedu, ali i uz tu ima čitav niz nerazjašnjenih činjenica. Osim rekonstrukcije obnove treba pratiti proces osnivanja novih župa vezan uz demografsko jačanje i obnovu ovog prostora. Tu su neobično vrijedan izvor kanonske vizitacije koje mogu pružiti temeljne obavijesti o svakodnevnom životu, gospodarskom i socijalnom stanju te o nizu historijskodemografskih te praktičnovjerskih procesa. Osobito je važno pratiti promjenu prostora Čazmanskog arhidakonata koji je u nekim svojim dijelovima (pogotovo sjevernim) promijenio svoj teritorij. Čazmanski je arhidakonat Zagrebačke biskupije od 16. stoljeća imao u vjerskom smislu imao izrazito miješano stanovništvo pa bi valjalo obraditi vjersku *sliku o drugome* i doživljavanje drugih konfesija kao i njihovu komunikaciju.

10. Pravoslavna crkvena infrastruktura i vjernici

U ovim istraživanjima poželjno bi bilo obraditi teme kao što su: pučka religioznost, vjerske zajednice, državni interesi i vjerski identiteti. Ovaj je prostor osobito zanimljiv jer je ovdje od ranoga novog vijeka sa slavenskobalkanske strane, u crkvenom smislu, ostvaren najdublji povijesno ustaljeni prodor istočnog kršćanstva u dolini Drave te od istoga doba i najdublji povijesno ograničeni prodor islama (okolica Kanjiže, Prekodravlje, okolica Virovitice itd.). Veliku ulogu kod pravoslavnih vjernika i razvoja crkvene infrastrukture odigrao je manastir u Lepavini kojemu treba obratiti posebnu pozornost i kritički ga vrednovati u najširem kontekstu.

11. Pravoslavne parohije od 16. do 19. st.

Stvaranje i razvoj pravoslavnih parohija od doseljenja vjernika istočnog kršćanstva na prostor Križevačke županije i Varaždinskog generalata u nerazdvojivoj je vezi s obnovom naseljenosti ovog

prostora. Na osnovi nepoznate i manje poznate građe moguća je rekonstrukcija te objašnjenje razvoja i širenja pravoslavnih parohija do 19. stoljeća.

12. Vlastelinstva, posjedi i podanici - srednji vijek

Istraživanje srednjovjekovnih vlastelinstava, posjeda i podanika predstavlja vrlo složen postupak upoznavanja s najšire strukturiranim izvornim podacima. Pri tome valja voditi računa o rekonstrukciji srednjovjekovne topografije i toponimije bez koje je gotovo nemoguće baviti se srednjovjekovnim vlastelinstvima. Jedan od važnijih problema je njihov raspored u istočnim dijelovima Varaždinskog generalata, ali ne mogu nas u potpunosti zadovoljiti ni dosadašnje spoznaje o zapadnim dijelovima Varaždinskog generalata i Križevačke županije. Ponajbolje bi bilo topografska i toponimska istraživanja raditi po etapama obrađujući uže mikroregije, a na razini sagledavanja pojedinih demografskohistorijskih procesa na vlastelinstvima u konačnoj obradi uzeti u obzir čitav teritorij Varaždinskog generalata i Križevačke županije.

13. Vlastelinstva, posjedi i podanici - rani novi vijek

Proučavanje kasnofeudalnih vlastelinstava i posjeda na ovom prostoru može nam dati čitav niz odgovora na pitanja o društvenim, demografskim i gospodarskim promjenama u 17. i 18. stoljeću i prvoj polovici 19. stoljeća, koje su bile važne za daljnji razvoj i protomodernizaciju na ovom prostoru. Na ovom prostoru postoji, u većoj ili manjoj mjeri, sačuvana građa za vlastelinstva i posjede. Komparativnom metodom (uspoređivanja posjedovne strukture na hrvatskom, štajerskom i mađarskom području) moguće je doći do čitavog niza rezultata istraživanja.

14. Obrambeni sustavi i ljudski potencijal do 1578.

Razvoj obrambenih sustava i ljudskog potencijala do 1578. godine ne bi obuhvatio samo rane krajiške sustave već bi u obzir uzeo i ranosrednjovjekovne kao i kasnosrednjovjekovne obrane dijelova prostora koji će kasnije teritorijalno biti obuhvaćeni Križevačkom županijom i Varaždinskim generalatom.

15. Obrambeni sustavi i ljudski potencijal poslije 1578.

Ovim istraživanjima bila bi, između ostaloga, izvršena komparacija obrambenih sustava na prostoru Križevačke županije i Varaždinskog generalata s drugim sličnim sustavima. U okviru proučavanja, zavisno od raspoloživih izvora, usporedili bi se krajiški sustavi u Habsburškoj Monarhiji i Osmanskom Carstvu uz rijeke Dravu i Muru. Također bi se obradio odnos prostora (i ljudskih zajednica) koji se nalazio u neposrednoj blizini ili u sastavu krajiških obrambenih sustava sa pozadinskim prostorima i obrnuto. Uz to bi se istražilo kako reorganizacije vojnog sustava utječu na zanimanja i međudnos (npr. prijateljstva i sukobi), na izgradnju naselja itd.

16. Osnivanje i razvoj škola te njihovi učitelji i polaznici

U okviru ovih proučavanja polazište bi bilo na proučavanju razvoja školske infrastrukture, ali i na primjenama zakonskih rješenja sa težištem na komparativnim proučavanjima razvoja školskih sustava u civilnom i vojnom dijelu Podravske višegraničja. Pri tome se može proučavati porast učestalosti pohađanja škole i opismenjavanja te pokušaji i načini širenja obrazovnih sustava. Unutar toga bi se, u mjeri u kojoj je to moguće ostvariti, obradili struktura i kretanje učitelja i polaznika. Također bi bilo potrebno analizirati jezik dokumenata, kao i komparirati prosvjetu pod kontrolom crkve s onom koja je bila pod kontrolom države.

17. Studenti na europskim sveučilištima (do kraja 16. stoljeća)

Postoji nekoliko radova u kojima se donose podaci o studentima iz zapadnog dijela srednjovjekovne Slavonije na europskim sveučilištima. No, ovi radovi imaju određene propuste. Npr. rad I. Bojničića je preglednog karaktera, a za studente donosi samo fragmentarne podatke. Problem teksta F. Šišića je što on nije bio u mogućnosti pregledati originalne matične knjige studenata, već je podatke za svoj rad crpio iz knjige K. Schraufa koja je već u pristupu bila selektivna i nepotpuna. U novije su vrijeme o dijelu studenata pisali A. Jembrih, M. D. Grmek, F. Šanjek i drugi, ali su vrlo malo prostora posvetili studentima s područja Križevačke županije i kasnije Varaždinskog generalata do kraja 16. stoljeća. Jedna od glavnih manjkavosti većine spomenutih autora je samo djelomično poznavanje povijesne topografije srednjovjekovne Slavonije koja je nužna za ubiciranje pojedinih naselja koja su spomenuta u matičnim knjigama Bečkog sveučilišta. To također može biti jedan od budućih zadataka hrvatske medievistike. Zbog djelomičnog poznavanja naselja došlo je do nekoliko krivih ispisa te niza studenata koji nisu evidentirani u analizama kod spomenutih autora. To je glavni razlog što je nužno posegnuti za objavljenim matičnim knjigama studenata Bečkog sveučilišta koje treba podvrgnuo analizi s težištem na pronalaženju studenata iz prostora Križevačke županije i kasnije Varaždinskog generalata.

18. Studenti na europskim sveučilištima (17.-18. stoljeće)

Osobitu pažnju treba posvetiti intelektualnim komunikacijama posebno studenata iz ovog prostora na europskim sveučilištima o čemu je do sada bilo relativno malo riječi. U okviru toga je potrebno obraditi građu sveučilišnih centara u Beču, Grazu, Padovi, Bologni, Krakovu, Trnavi itd.

19. Unutrašnje migracije (cca 1598.-1750.)

Radi se o kretanjima stanovništva unutar prostora Križevačke županije i Varaždinskog generalata. One se najlakše mogu pratiti detaljnim analizama postojećih matičnih knjiga, ali u usporedbi s drugim izvorima - kanonskim vizitacijama, oporukama, popisima poreza, popisima vojnika itd.

20. Vanjske migracije (cca 1598.-1750.)

Riječ je prije svega o osobnim komunikacijama i vezama, tj. mobilnosti pojedinaca. Pri tome bi obrada građe bila usmjerena na veze s okolnim prostorima unutar ovog društvenog prostora te na veze s prostorima izvan ovog prostora. Također valja uzeti u obzir marginalne skupine, hodočasnike, putnike, vojnike i sl. Pri tome valja voditi računa i o unutarnjim migracijama te mobilnostima raznih društvenih skupina i pojedinaca unutar prostora Križevačke županije i Varaždinskog generalata. No, osim pojedinačnih kretanja stanovništva pažnju valja obratiti i na veća organizirana preseljavanja.

21. Dijalektalne promjene i migracije

Proučavnje govora je u jedan od boljih pokazatelja migracija, a to je osobito uočljivo na prostoru Varaždinskog generalata i Križevačke županije. Dio jezičnih i dijalektalnih analiza je obavljen, dio treba obaviti, ali nedostaje cjeloviti prikaz ovog prostora kao cjeline. Tu je važan interdisciplinarni pristup uz korištenje metoda iz raznih znanstvenih područja. Zanimljivo bi bilo dobiti barem približna rješenja o jezičnim odnosima u kasnom srednjem vijeku, kako su se odvijale dijalektalne i jezične promjene tokom ranog novog vijeka u vezi s migracijama te demografskohistorijskim promjenama te na koji su način vidljive danas na prostoru ranonovovjekovne Križevačke županije i Varaždinskog generalata.

II. METODE I TEHNIKE ISTRAŽIVANJA

Svaki istraživač bi trebao svojoj istraživačkoj temi pristupiti interdisciplinarno, koristeći metode agrarne i urbane historije (posebice socijalne topografije, odnosno mikrotopografije), komparativnu metodu, te statističke i kvantitativne metode, itd.

Za početak svakog istraživanja najprije je nužno napraviti vlastitu bibliografiju sve relevantne literature vezane uz problem koji se želi istražiti. Nakon toga je potrebno napraviti historiografski kritički osvrt na sve što se o istraživanom problemu do sada pisalo.

Istovremeno je važno upoznati se s današnjim prostornim rasporedom naselja na nekadašnjem prostoru Križevačke županije odnosno Varaždinskog generalata. To je prostor današnje Koprivničko-križevačke županije, gotovo cijela Bjelovarsko-bilogorska županija (osim najistočnijih dijelova), zapadni dio Zagrebačke županije, južni i najzapadniji dio Varaždinske županije te sjeveroistočni dio današnje Sisačko-moslavačke županije.

Korištenje i kritičko vrednovanje rezultata historiografije preduvjet je za preciznije postavljanje početnih istraživačkih pitanja unutar pojedinog istraživačkog zadatka. Uz historiografiju je važno prepoznati, popisati, a nakon toga proučiti objavljenu građu. Za prepoznavanje potencijalne građe neizbježno je neposredno upoznavanje s odgovarajućim fondovima pojedinih arhiva. Kao prvi priručnik može poslužiti opsežno pomagalo *Arhivski fondovi i zbirke u SFRJ - SR Hrvatska*, Beograd, 1984. Ovo djelo ima kronološka, predmetna i mjesna kazala što uvelike olakšava pristup potencijalnim istraživačima. Nakon proučavanja ovog pomagala, koje je djelomično nepotpuno, nužno je upoznati se s vodičima u pojedinim arhivima te popisima građe u muzejima.

U izvornu građu, zanimljivu za istraživanja demografskohistorijskih i drugih promjena na prostoru Križevačke županije i Varaždinskog generalata u ranom novom vijeku, spadaju popisi poreza koje su priredili I. Kampuš i J. Adamček, podaci o bunama u 16. i 17. stoljeću J. Adamčeka,

saborski spisi od F. Šišića kao i kasnije zapisnici sabora. Niz podataka se može, za starija razdoblja, pronaći u Smičiklasovom Diplomatičkom zborniku. Od velike je važnosti građa koju su priredili R. Lopašić, E. Laszowski, R. Horvat, I. Bojničić, K. Horvat, V. Klaić, J. Kolanović, I. Kukuljević, J. Buturac, I. Mažuran, M. Androić, A. Lukinović, L. Dobronić itd.

Za proučavanje kretanja studenata iz križevačkog i čazmanskog kraja na europskim sveučilištima od velike će pomoći biti činjenica da je većina sveučilišta objavila svoje popise studenata do 18. stoljeća. Za prostor Križevačke županije i Varaždinskog generalata dostupna je objavljena građa o studentima u Beču, Grazu, Padovi, Rimu, Krakovu, Bologni itd. U okviru tih istraživanja nisu dostatni podaci koji se mogu naći u hrvatskim knjižnicama, već će pojedini istraživači morati uspostaviti direktnu komunikaciju s pojedinim europskim sveučilištima. Danas je dio potrebnih podataka o studentima moguće dobiti i putem interneta.

Uz to je paralelno potrebno doznati gdje se nalazi ostala neobjavljena izvorna dokumentacija. Važno je što prije prikupljati građu, odnosno obavijesti s obzirom na smjer i količinu, ali vezane uz zadatak istraživanjima koji tek za vrijeme rada daje eventualna ograničenja prema sakupljenoj građi. Jasno je da osnovu našega znanja čine izvori, ali od formuliranja istraživačkog pitanja zavisi što sve treba smatrati izvorom. Prije svega valja ozbiljno razmisliti, gdje bi se sve moglo doći do novih izvora vezanih uz istraživački zadatak.

Osim zagrebačkih arhiva: Hrvatskog državnog arhiva, Nadbiskupskog i kaptolskog arhiva, Državnog arhiva Zagreba, Arhiva HAZU, Arhiva Nacionalne i sveučilišne knjižnice itd., dio građe se čuva u Državnom arhivu Varaždin, Državnom arhivu Sisak i Državnom arhivu Bjelovar. Mnoštvo izvora se može pronaći u muzejima u Križevcima, Bjelovaru, Čazmi i Kutini.

Komunikacijom s istraživačima iz Italije, Austrije, Njemačke i Mađarske moguće je doći do podataka o građi koja se čuva u arhivima tih zemalja, a zanimljiva je za ova istraživanja. U Italiji ima građe u Veneziji, Rimu, Palmanovi, Bologni,

Padovi itd; u Austriji se nevjerojatno bogati izvori čuvaju u Grazu i Beču; Mađarska je svojim prebogatim arhivima u Budimpešti, Kaposvaru i Zalaegerszegu dragocjeno područje za istraživače historijskodemografskih promjena na području Križevačke županije i Varaždinskog generalata, a dio se podataka može pronaći u Njemačkoj, pogotovo u Karlsruheu i Dresdenu. Svaki bi se pojedinačni istraživač, sukladno stupnju poznavanja stranih jezika i pojedinih pomoćnih povijesnih znanosti, trebao informirati gdje se nalazi izvorna građa koja mu je potrebna za njegovu temu istraživanja.

Također svaka župa posjeduje svoj arhiv čija dokumentacija zna dosezati do 17. stoljeća - to su uglavnom župne spomenice (najčešće od kraja 18. stoljeća), vrijedne starije matične knjige, razni računi itd. Zanimljivu građu čuvaju samostanski arhivi u Koprivnici i Kloštar Ivaniću, a bogata je dokumentacija Križevačke biskupije. Mnoštvo dokumentacije čuvaju i pravoslavne parohije te manastir u Lepavini. Mnoge škole u svojim arhivima znaju čuvati starije arhivsko gradivo, ali uz glavne školske imenike obično imaju spomenicu škole. Te su se spomenice morale pisati 1875. godine i imaju najčešće dva dijela: prvi je uglavnom na osnovu usmenih kazivanja te manjeg dijela dokumentacije zapisan razvojni put škole do 1875, dok je drugi dio ljetopis škole. Ti ljetopisi znaju biti nepotpuni i nedosljedni te ih treba dopunjavati s drugom građom. Bilo bi dobro proučiti fondove Hrvatskog školskog muzeja u Zagrebu. Uz to bi svaki istraživač trebao vidjeti i doznati nalazi li se kakva zanimljiva građa u pojedinačnim obiteljskim arhivima (npr. kod obitelji koje su podrijetlom kalnički plemenitaši i sl.). Kod istraživanja migracija je ponekad korisno upotrebljavati oralnu metodu, tj. u neposrednim razgovorima saznati o obiteljskim migracijama jer se u mnogima sačuvala tradicija autohtonosti ili sjećanja na kraj iz kojeg su doseljeni. Osim toga, oralna metoda je nezaobilazna za bilo kakva istraživanja govora.

Osim arhivskih istraživanja kod rješavanja mnogih istraživačkih zadataka (npr. pitanja topografije i razgraničenja vlastelinstava,

ubikacije pojedinih nestalih župa, migracija, ostataka crkava, gradina, dvoraca i obrambenih fortifikacija) potreban je izlazak na teren i neposredno upoznavanje sa stanjem u prostoru koje nam u mnogim detaljima može pomoći u rješavanju pojedinačnih istraživačkih zadataka. Uz izlazak na teren oni istraživači kojima je to

potrebno za rad na njihovim istraživačkim temama morali bi se opskrbiti odgovarajućim topografskim kartama radi lakšeg snalaženja. To je nužno jer su poznavanje osnovne topografije terena i historijskodemografska istraživanja nezaoblazni za svaki ozbiljniji pristup.